

משוואות דיפרנציאליות רגילים

חורף - תשפ"ו

גלית לנץ

תוכן עניינים

5	1	הרצאה 1
5	1.1	הגדירות בסיסיות .....
5	1.1.1	מה זה מד"ר בכל???
5	1.1.2	מד"ר מסדר ח .....
5	1.1.3	מד"ר לינארית .....
5	1.1.4	משוואת אוטונומית מסדר ראשון .....
6	1.2	מערכת משוואות דיפרנציאליות .....
6	1.2.1	הגדירה כללית .....
6	1.2.2	הצורה הנפוצה יותר .....
6	1.2.3	פתרון מד"ר .....
7	1.2.4	הערות על מד"ר אוטונומיות .....
8	2	הרצאה 2
8	2.1	דוגמאות למד"רים .....
8	2.1.1	גידול אוכלוסייה .....
8	2.1.2	התפרקות רדיואקטיבית .....
8	2.1.3	המשוואת הלוגיסטית .....
9	2.2	דוגמאות למערכות של משוואות .....
9	2.2.1	מודל SIR .....
9	2.2.2	מודל טורף-נטרף (Lotka-Volterra) .....
10	2.2.3	דוגמה מפיזיקה : ( ) .....
11	3	הרצאה 3
11	3.1	פתרון משוואת לינארית מסדר ראשון .....
11	3.1.1	הומוגנית .....
12	3.1.2	לא הומוגנית .....
14	3.2	דוגמאות לשימוש בפתרון הכללי .....
14	3.2.1	דוגמה 1 - הומוגנית .....
14	3.2.2	דוגמה 2 - לא הומוגנית .....
15	4	הרצאה 4
15	4.1	משוואות ניתנות להפרדה .....
15	4.1.1	מקרה פרטי $g = 1$ .....
16	4.1.2	מקרה כללי .....

16	בUPIת תנאי התחלתי למשוואות ניתנות להפרדה	4.1.3
18		5 הרצאה 5
18	דוגמא למד"ר ניתנת להפרדה - פתרון המשוואה הלוגיסטיבית	5.1
19	הערה כללית	5.1.1
20	שיטה לפתרת מד"ר מסדר ראשון - החלפת משתנים	5.2
21		6 הרצאה 6
21	משפט הקיום והיחידות - פיקרד לנDELוף	6.1
21	הוכחה	6.1.1
22	הлемה של גרוןול	6.1.2
26		7 הרצאה 7
26	דוגמא לשימוש במשפט	7.1
27		8 הרצאה 8
27	עקרון היחידות	8.1
27	דוגמא - משואה לוגיסטיבית	8.1.1
28	עקרון המשכה	8.2
29	פתרון גלובלי	8.3
29	דוגמאות מתי משפט הקיום והיחידות לא עובד	8.4
30	עקרון ההדבקה	8.4.1
31		9 הרצאה 9
31	המשך דוגמאות	9.1
31	אין לפישיות, אין יחידות בסביבה	9.1.1
31	או לפישיות, כן יש יחידות בסביבה	9.1.2
32	דוגמא לשימוש במשפט הפתרון הגלובי	9.1.3
33		10 הרצאה 10
33	חקירה אICONית של מד"ר	10.1
33	משפט	10.1.1
34	משפט משלים	10.2
36	גררות	10.3
36	משפט הגדר	10.3.1
37	מסקנה - משפט המשפט	10.3.2
37	דוגמאות	10.4
38		11 הרצאה 11
38	כמה השלמות על משוואות אוטונומיות	11.1
38	טענה	11.1.1
38	טענה	11.1.2

39	שכלול למשפט הגדר	11.1.3
39	משפט המשפט ההפוך - "קולן"	11.1.4

1 הרצאה 1

1.1 הגדרות בסיסיות

1.1.1 מה זה מ"ר בכלל???

משוואה דיפרנציאלית רגילה

משוואה שמעורבת פונקציה ונגזרות שלה.

$$F((t, y(t), \dots, y^n(t)) = 0$$

1.1.2 מ"ר מסדר n

$$y^n = f(t, \dots, y^{n-1})$$

1.1.3 מ"ר לינארית

$$a_0 + a_1(t) \cdot y(t) + \dots + a_n(t) \cdot y^n(t) = b(t)$$

אם $b(t) = 0$ המשוואה נקראת **הומוגנית**.

1.1.4 משוואה אוטונומית מסדר ראשון

$$y'(t) = f(y(t))$$

1.2 מערכת משוואות דיפרנציאליות

1.2.1 הגדרה כללית

שתי משוואות בשתי פונקציות:

$$F_1(y_1^n, y_2^n, \dots, y_1, y_2) = 0$$

$$F_2(y_1^n, y_2^n, \dots, y_1, y_2) = 0$$

בדרך כלל נשמש בצורה הבאה:

1.2.2 הזרה הנפוצה יותר

$$F_1(t, y_1, y_2) = 0$$

$$F_2(t, y_1, y_2) = 0$$

הערה: לעיתים יהיו k משוואות בא פונקציות.

1.2.3 פתרון מד"ר

נפתרו את המשוואה $y'(t) = y(t)$. ראשית, נניח כי $y(t) \neq 0$.

$$\frac{y'(t)}{y(t)} = 1$$

אם y תמיד חיובית: נשים לב שזו נגזרת מוכרת.

$$\frac{y'(t)}{y(t)} = (\log(y(t)))' = 1$$

נבצע אינטגרל לשני האגפים,

$$\log(y(t)) = t + c, \quad c \in \mathbb{R}$$

עליה לחזקת e , ונקבל את הפתרון:

$$y(t) = e^t \cdot e^c, \quad c \in \mathbb{R}$$

אם y תמיד שלילית: נעשה את אותו דבר אבל על $-\log(-y(t))$ ונקבל את הפתרון:

$$y(t) = -e^t \cdot e^c, \quad c \in \mathbb{R}$$

לסיכום, אוסף הפתרונות הוא:

$$y(t) = e^t \cdot C, \quad C := e^c, \quad c \in \mathbb{R}$$

נבדוק שזה פתרון:

$$y'(t) = e^t \cdot C = y(t)$$

נראה שאין עוד פתרונות: נשתמש בפונקציית עזר:

$$g(t) = \frac{y(t)}{e^t}$$

$$g'(t) = \frac{y'(t)e^t - y(t)e^t}{(e^t)^2} = \frac{y'(t) - y(t)}{e^t}$$

$$g'(t) = 0 \iff \text{קבועה } g \iff y(t) = c \cdot e^t$$

1.2.4 הערות על מ"ר אוטונומיות

1. אם y_0 פתרון של $y_c(t) = y_0(t + c)$ או גם $y'(t) = f(y(t))$ לכל בחירה של c

2 הרצאה 2

2.1 דוגמאות למד"רים

2.1.1 גידול אוכלוסייה

. $N(t)$ - גודל האוכלוסייה בזמן t , K - קבוע שנתי באוכלוסייה.

$$N'(t) = K \cdot N(t)$$

באופן דומה לפתרון המד"ר שראינו בהרצאה 1,

$$N(t) = e^{kt} \cdot C'$$

נסמן כתנאי התחלת את $N(0)$, כלומר - הגודל ההתחלתי של האוכלוסייה

$$N(0) = C$$

לכן ניתן לכתוב,

$$N(t) = e^{kt} \cdot N(0)$$

2.1.2 התפרקות רדיואקטיבית

נסמן ב- $N(t)$ את מספר החלקיקים באיזהו חומר רדיואקטיבי.
המד"ר שלנו יהיה

$$N'(t) = -K \cdot N(t)$$

ואז נקבל (שוב, באופן דומה להרצאה 1)

$$N(t) = e^{-kt} \cdot N(0)$$

2.1.3 המשוואה הלוגיסטיבית

מידול לגודל האוכלוסייה עם משאבים מוגבלים.
כלומר, אם האוכלוסייה לא יכולה לעبور סף C . (כלומר $N(0) < C$). המשוואה תהיה

$$N'(t) = K \cdot N(t) \left(1 - \frac{N(t)}{C}\right) = K \cdot N(t) - \frac{K}{C} \cdot N(t)^2$$

2.2 דוגמאות למערכות של משוואות

2.2.1 מודל SIR

נחלק את כלל האוכלוסייה ל-3 סוגים:

1. "רגשיים"-Susceptible $S(t)$

2. "נדבק" - Infected $I(t)$

3. "מחליים"-Recovered $R(t)$

עבור קבועים $\beta > 0$, $\gamma > 0$ קיבל:

$$\begin{aligned} S'(t) &= -\beta \cdot S(t) \cdot I(t) \\ I'(t) &= \beta \cdot S(t) \cdot I(t) - \gamma \cdot I(t) \\ R'(t) &= \gamma \cdot I(t) \end{aligned}$$

(*) - זו מערכת אוטונומית מסדר ראשון אך אינה לינארית.

בדיקת שפויות למערכת:

נשים לב שסכום האוכלוסייה =

אוכלוסייה בזמן 0 = $(S + I + R)(0)$ ואז:

$$(S + I + R)'(t) = S' + I' + R' = 0$$

כלומר קבוע לאורך כל הזמן.

2.2.2 מודל טורף-נטרף (Lotka-Volterra)

נסמן:

$x(t)$: כמות הנטרפים (צמחוניים/ארנבות).

$y(t)$: כמות הטורפים (אריות).

המערכת:

$$\begin{aligned} x'(t) &= ax(t) - bx(t)y(t), & a > 0, b > 0 \\ y'(t) &= -cy(t) + dx(t)y(t), & c > 0, d > 0 \end{aligned}$$

דוגמא לפתרון:

$$\begin{cases} y \equiv 0 \\ x(t) = x(0)e^{at} \end{cases}$$

2.2.3 דוגמא מפיזיקה :

חוק שני של ניוטון - $F = m \cdot a$
 $x(t)$ - מיקום של חלקיק הגוף בזמן t .
 $x''(t)$ - תאוצה של חלקיק הגוף בזמן t .
 m - מסה של הגוף.

$$x''(t) \cdot m = f(x(t), x'(t), \dots)$$

3 הרצאה 3

3.1 פתרון משווה לינארי מסדר ראשון

3.1.1 הומוגנית

תזכורת

$$y' + p \cdot y = 0$$

תמיד קיים פתרון האפס - "פתרונות הטריוויאלי". נרצה למצוא את שאר הפתרונות.

$$\text{נניח ש- } y \neq 0, \frac{y'}{y} = -p$$

מההנחה שלנו, והנחה נוספת ש- y פונקציה רציפה: y תמיד חיובית או תמיד שלילית.
בהתאם, הפתרון יהיה:

$$(\ln(|y|))' = (\ln(\pm y))' = -p$$

נניח למשל ש- y חיובית ממש.

הfonקציות הקדומות של $p(x)$ הן מהצורה: $C - \int_a^x p(t)dt$. (המשפט היסודי).
לכן,

$$\ln |y| = C - \int_a^x p(t)dt$$

נפעיל אקספוננט,

$$|y(x)| = e^C \cdot e^{-\int_a^x p(t)dt}$$

שכל-

$$\forall x, \quad y(x) = D \cdot e^{\int_a^x p(t)dt}, \quad D := e^C, \quad D > 0$$

מצאו פונקציות מועמדות לפתרון. נראה:

1. הן אכן פתרונות:

עבור קבועות הפתרונות שמצאנו,

$$y(x) = D \cdot e^{-\int_a^x p(t)dt}$$

נגזרו: $y' = D \cdot e^{-\int_a^x p(t)dt} \cdot (-p(x))$

ונקבל: $y' + p \cdot y = D \cdot e^{-\int_a^x p(t)dt} \cdot (-p(x)) + (D \cdot e^{-\int_a^x p(t)dt}) \cdot (p(x)) = 0$

כלומר - הקבועה מקיימת את המשוואה המקורית.

2. אלו כל הפתרונות: ניקח פתרון כלשהו, y .

נגדיר פונקציית עזר:

$$g(x) := \frac{y(x)}{e^{-\int_a^x p(t)dt}}$$

נגזרה:

$$g' = y' \cdot e^{\int_a^x p(t)dt} + y \cdot e^{\int_a^x p(t)dt} \cdot p$$

נציב y' ונקבל:

$$(-p \cdot y) \cdot e^{\int_a^x p(t)dt} + y \cdot e^{\int_a^x p(t)dt} \cdot p = 0$$

ולכן,

$$g = C, \quad C \in \mathbb{R} \iff g \text{ קבועה} \iff g' = 0$$

לסיכום,

$$y(x) = C \cdot e^{-\int_a^x p(t)dt}$$

מה אם נוסיף תנאי תחיליה?

$$y(x_0) = y_0$$

נציב $a = x_0$, $C = y_0$ ונקבל:

$$y(x) = y_0 \cdot e^{-\int_{x_0}^x p(t)dt}$$

זהו הפתרון היחידי לעקבית הערך ההתחלתי זה.

3.1.2 לא הומוגנית

תזכורת

$$y' + p \cdot y = q(x)$$

נניח שקיים פתרון ונכפול את 2 האגפים בפונקציה μ (גזרה ואף פעמיות לא מתאפסת).

$$\mu \cdot y' + \mu \cdot p \cdot y = \mu \cdot q \quad (1)$$

היה לנו שימושי אם "במקרה" אגף שמאל הוא בדיקת y' . נרצה לבחור μ שתקיים את זה.

ננסה להבין כיצד לבחור את μ הזה.

מכלול המכפלת:

$$(\mu \cdot y)' = \mu' \cdot y + \mu \cdot y'$$

לכן, בהתבסס על המשוואה המקורית (1) - נרצה $\mu' \cdot y + \mu \cdot y' = \mu \cdot p \cdot y$.

כלומר, באופן שקול, נרצה לדרוש: $\mu' = \mu \cdot p$.

ועדי העברת אגפים,

$$\mu' - \mu \cdot p = 0$$

רגע, זו משוואת לינארית הומוגנית מסדר ראשון! לכן, ניקח:

$$\mu(x) = e^{-\int_a^x p(t)dt} = e^{\int_a^x p(t)dt}$$

אחרי שבחרנו את μ , נחזר לפתרון המד"ר שלנו:

כאמור, בחרנו את μ כך שמתקיים:

$$(\mu \cdot y)' = \mu \cdot q$$

נעשה אינטגרל על שני הצדדים,

$$\mu \cdot y = \int_a^x q(t) \cdot \mu(t) dt + C$$

נחלק ב- μ ,

$$y(x) = \frac{1}{\mu} \int_a^x q(t) \cdot \mu(t) dt + \frac{C}{\mu}$$

$$\text{כאשר } \mu(x) = e^{\int_a^x p(t) dt}$$

מצאנו פתרון כללי למשוואת לינארית לא-הומוגנית.

בדיקות שפויות

1. להציג את הפתרון הכללי ולודא שהוא פתרון.

2. מה אם $0 = q$? כל הפתרונות נתונים ע"י $y(x) = C \cdot e^{-\int_a^x p(t) dt}$. שזה אכן הפתרון שיצא לנו עבור מערכת הומוגנית.

3. נניח ש y_1, y_2 פותרים את המד"ר.
נסתכל על ההפרש: $\Delta = y_1 - y_2$

$$\Delta' + p\Delta = y'_1 + py_1 - y'_2 + py_2 = 0$$

כלומר, הפרש פתרונות של מד"ר לא הומוגני הוא פתרון של מד"ר הומוגני.

אפשר לנסות למצוא פתרונות ל- $y' + py = q$ ע"י הצבת $C(x)$. כלומר, לפתור משווה ב-($C(x)$). (נציב שירוטי, וזה נמצא אותו במדויק).

נציב $y(x) = C(x) \cdot e^{-\int_a^x p(t) dt}$ במשווה הלא הומוגני:

$$y' + py = C' \cdot e^{-\int_a^x p(t) dt} + C \cdot e^{-\int_a^x p(t) dt} \cdot (-p) + p \cdot C \cdot e^{-\int_a^x p(t) dt} = q$$

$$\Rightarrow C' \cdot e^{-\int_a^x p(t) dt} = q$$

$$\text{נכפיל את שני האגפים ב-} e^{\int_a^x p(t) dt} \\ C' = q \cdot e^{\int_a^x p(t) dt}$$

זו משווה שcola (במשתנה חדש $(C(x))$.

מהמשפט היסודי נקבל:

$$C(x) = \int_a^x q(t) e^{\int_a^t p(t) dt} dt + D \Rightarrow y(x) = C(x) \cdot e^{-\int_a^x p(t) dt}$$

3.2 דוגמאות לשימוש בפתרון הכללי

3.2.1 דוגמא 1 - הומוגנית

$$y' = y \cdot \sin x$$

כלומר $p(x) = \sin(x)$ ולכן הפתרון הכללי הוא:

$$y = C \cdot e^{-\int_a^x \sin(t) dt} = C \cdot e^{-\cos x + \cos a} = D \cdot e^{-\cos x}$$

(C יכול לקבל כל ערך, וכן גם $D := C \cdot e^{\cos a}$ יכול לקבל כל ערך).

3.2.2 דוגמא 2 - לא הומוגנית

$$y' = y \cdot \sin x + \cos x$$

פתרון כללי יהיה:

$$y = D \cdot e^{-\cos x} + \frac{\int_{\frac{\pi}{2}}^x e^{\cos t} \cos(t) dt}{e^{\cos x}}$$

4.1 משוואות ניתנות להפרדה

הגדירה

$$y'(t) = g(t) \cdot h(y(t))$$

4.1.1 מקרה פרטי 1

מדד'ר מהצורה הבאה:

$$y'(t) = h(y(t))$$

נניח ש- y פתרון, כך ש- $0 \neq h(y)$ בתחום הפתרון.נחלק את שני האגפים ב- $h(y)$

$$\frac{y'}{h(y)} = 1$$

נשים לב שאם $H(t)$ זו פונקציה קדומה של $\frac{1}{h(t)}$

$$(H(y))' = \frac{y'}{h(y)}$$

לכן המשוואה שකולה למשוואה

$$(H(y))' = 1 \Rightarrow H(y(t)) = C + t$$

איך נמצא את y ? קיימת ל- H הופכית בתחום שאנו עובדים בו בגלל שהיא מוגדרת כך

$$H(t) = \int_{x_0}^t \frac{1}{h(x)} dx + \text{קבוע}$$

נשים לב, שלפי ההנחה שלנו - h לא מתאפסת. בפרט $\frac{1}{h}$ בעלת סימן קבוע - חח"ע. לכן גם H חח"ע. לכן כדי למצוא את y , נרצה להפעיל את $H^{-1}(t)$ על שני האגפים.

נקבל את הפתרון:

$$\forall C, \quad y(t) = H^{-1}(C + t)$$

4.1.2 מקרה כללי

מד"ר מהצורה הבאה:

$$y'(t) = g(t) \cdot h(y(t))$$

נמשיך עם ההנחה $h(y) \neq 0$ בתחום הפתרון.

נחלק את שני האגפים ב- $h(y)$,

$$\frac{y'}{h(y)} = g$$

ניקח H קדומה של g , ונקבל,

$$\frac{y'}{h(y)} = (H(y))' = G' \Rightarrow H(y) = G$$

נפעיל H^{-1} על שני האגפים,

$$\forall C \in \mathbb{R}, \quad y(t) = H^{-1}(G(t)) + C$$

אלו כל הפתרונות כך ש- $0 \neq h(y)$ בתחום.

בדיקת שפויות אפשר להשלים (אין לי כוח), אין צורך בבדיקה שפויות אם כל הצעדים בהוכחה הם אמ"ם.

4.1.3 בעיית תנאי התחלתי למשוואות ניתנות להפרדה

נוסיף תנאי התחליה לבעה,

$$\begin{cases} y'(t) = g(t) \cdot h(y(t)) \\ y(x_0) = y_0 \end{cases}$$

נפתור את זה כאשר מניחים שוב ש- $0 \neq h(y)$ בתחום.

נחלק את שני האגפים ב- $h(y)$,

$$\frac{y'}{h(y)} = g$$

نعsha אינטגרל בקטע $[x_0, x]$

$$\int_{x_0}^x \frac{y'}{h(y)} dt = \int_{x_0}^x g(t) dt$$

نعsha החלפת משתנים $y(t) = v$

$$\Rightarrow \int_{y(x_0)}^{y(x)} \frac{dv}{h(v)} = \int_{x_0}^x g(t) dt$$

נוקח G קדומה של h , g קדומה של $\frac{1}{h}$, ונקבל:

$$G'(x) - G'(x_0) = H(y(x)) - H(y(x_0))$$

נוסיף $H(y(x_0))$ לשני האגפים,

$$H(y(x)) = G'(x) - G'(x_0) + H(y(x_0))$$

נרכיב את H^{-1} ,
 $y(x) = H^{-1}(G'(x)) - H^{-1}(G'(x_0)) + y(x_0)$

נציב את תנאי ההתחלת ונקבל

$$y(x) = H^{-1}(G'(x)) - H^{-1}(G'(x_0)) + y_0$$

5 הרצאה 5

5.1 דוגמא למד"ר ניתנת להפרדה - פתרון המשוואה הלוגיסטיבית

תזכורת

$$\begin{cases} N'(t) = K \cdot N(t) \left(1 - \frac{N(t)}{L}\right) \\ N(t_0) = N_0 \in (0, L) \end{cases}$$

זו משוואת אוטונומית.

נשים לב,

$$g(t) = 1, \quad h(N(t)) = K \cdot N(t) \left(1 - \frac{N(t)}{L}\right)$$

כלומר, המשוואת ניתנת להפרדה:

$$N'(t) = g(t) \cdot h(N(t))$$

נרצה למצוא (חלק) מפתרונות המד"ר.

נניח: $0 \neq N(t)$ בתחום ההגדרה של $N(t)$.

נחלק ב($N, h(N)$, ואז לכל t בתחום (קטע פתוח שמכיל את t_0 :

$$\frac{N'}{h(N)} = 1$$

נעשה אינטגרציה לשני האגפים, ואז לכל t בתחום:

$$\int_{t_0}^t \frac{N'}{h(N)} dx = \int_{t_0}^t 1 dx$$

נעשה החלפת משתנים, ואז:

$$\int_{N(t_0)}^{N(t)} \frac{dv}{h(v)} = t - t_0$$

בשביל לחשב את אגף שמאל - צריך למצוא פונקציה קדומה של $\frac{1}{h}$, נסמן ב- H . נשתמש בפירוק לשברים חלקיים:

$$\frac{1}{h(v)} = \frac{1}{K} \cdot \left(\frac{1}{v(1 - \frac{v}{L})} \right) = \frac{1}{K} \cdot \left(\frac{1}{v} + \frac{\frac{1}{L}}{1 - \frac{v}{L}} \right)$$

וסה"כ, ע"י שימוש בנגזרת של $\ln$ נקבל:

$$\int_{N(t_0)}^{N(t)} \frac{dv}{h(v)} = \frac{1}{K} \left(\log v - \log(1 - \frac{v}{L}) \right) \Big|_{N(t_0)}^{N(t)}$$

מסקנה:

$$\frac{1}{K} \left(\log N(t) - \log(1 - \frac{N(t)}{L}) \right) - \frac{1}{K} \left(\log N_0 - \log(1 - \frac{N_0}{L}) \right) = t - t_0$$

נכפול ב- K ,

$$\left(\log N(t) - \log\left(1 - \frac{N(t)}{L}\right) \right) - \left(\log N_0 - \log\left(1 - \frac{N_0}{L}\right) \right) = K(t - t_0)$$

נעביר אגפים ונקט אקספוננט:

$$\frac{N(t)}{1 - \frac{N(t)}{L}} = \frac{N_0}{1 - \frac{N_0}{L}} \cdot e^{K(t-t_0)}$$

קיבלנו משווה לינארית ב- $N(t)$:

$$N(t) = \frac{N_0}{\frac{N_0}{L} + \left(1 - \frac{N_0}{L}\right) \cdot e^{-K(t-t_0)}}$$

5.1.1 הערה כללית

אם נתונה משווה מהצורה $y(t) = y_0$ רציפה, y_0 נקודה כך ש- $y' = h(y)$ היא פתרון.

5.2 שיטה לפתרת מד"ר מסדר ראשון - החלפת משתנים

שינויי משתנים/ הצבה

נתונה מד"ר מסדר ראשון עם תנאי התחלה,

$$\begin{cases} y'(t) = f\left(\frac{y(t)}{t}\right) \\ y(t_0) = y_0 \end{cases}$$

נפתחו ע"י שינוי המשתנים $\frac{y(t)}{t} = z(t)$

קיבלו מד"ר שקולה:

$$z'(t) \cdot t + z(t) = f(z(t))$$

נעביר אגפים ו נחלק ב- t :

$$z'(t) = \frac{f(z(t)) - z(t)}{t} = \frac{1}{t} \cdot (f(z(t)) - z(t))$$

נשים לב, זו מד"ר ניתנת להפרדה. ($h(z) = f(z) - z$, $g = \frac{1}{t}$)

נסמן:

$$\frac{z'}{h(z)} = \frac{1}{t} \Leftrightarrow z' = \frac{1}{t} \cdot h(z)$$

ניקח קדומה של H , $\frac{1}{x}$ ונקבל:

$$H(z(t)) - H(z(t_0)) = G(t) - G(t_0)$$

: $G = \ln t$, G קדומה של $\frac{1}{x}$, כלומר

$$H(z(t)) = H\left(\frac{y_0}{t_0}\right) + \ln\left(\frac{t}{t_0}\right)$$

$$z(t) = H^{-1}\left(H\left(\frac{y_0}{t_0}\right) - \ln(t_0) + \ln(t)\right)$$

סה"כ,

$$y(t) = t \cdot H^{-1}\left(H\left(\frac{y_0}{t_0}\right) + \ln t - \ln t_0\right)$$

זהו פתרון שמקיים את תנאי התחלה.

6 הרצאה 6

יהי מד"ר מסדר ראשון, כאשר f רציפה.
המשפט מבטיח קיום ויחידות של פתרון למד"ר שמקיים תנאי התחלת $y(x_0) = x_0$ בשביל לנשח את המשפט, נגידר פונקציית ליפשיץ.

פונקציית ליפשיץ

פונקציה $f(x)$ בקטע I היא ליפשיצית עם קבוע K אם מתקיים:

הערה 1: אם f גזירה, והגזרת חסומה ב- I , אז f ליפשיץ:
הערה 2: אם f ליפשיץ, אז f רציפה.

6.1 משפט הקיום והיחידות - פיקרד לנDELof

תהי $f(x, y)$ פונקציה בתחום D קשיר (לרוב מלבן $J \times I$).
אם f רציפה ב- x וליפשיץ ב- y , וקבוע הליפשיץ אינו תלוי ב- x :

אז, לכל (x_0, y_0) בפנים של D , קיים $0 < \varepsilon$ כך שיש פתרון y למשוואה

$$\begin{cases} y' = f(x, y) \\ y(x_0) = y_0 \end{cases}$$

והוא מוגדר עבור $x \in [x_0 - \varepsilon, x_0 + \varepsilon]$. יתר על כן - הפתרון יחיד.

6.1.1 הוכחה

יחידות נניח בשליליה שקיים 2 פתרונות שונים Y, y לביעית הערך ההתחלתי הנתונה.

אם $y(x_0) = y_0$ ו- $y' = f(x, y)$ בקטע $[x - \varepsilon, x + \varepsilon]$ אז

$$\int_{x_0}^x y'(t)dt = \int_{x_0}^x f(t, y(t))dt \Rightarrow y(x) - y_0 = \int_{x_0}^x f(t, y(t))dt$$

אם $y(x_0) = y_0 + 0$ ו- $y(x) = y_0 + \int_{x_0}^x f(t, y(t))dt$ בקטע.

נשים לב, שאם y, Y פותרים את בעיית הערך ההתחלתי בקטע, אז:

$$Y(x) - y(x) = y_0 + \int_{x_0}^x f(t, Y(t))dt - y_0 - \int_{x_0}^x f(t, y(t))dt = \int_{x_0}^x f(t, Y(t)) - f(t, y(t))dt$$

נפעיל ערך מוחלט על שני האגפים,

$$|Y(x) - y(x)| = \left| \int_{x_0}^x f(t, Y(t)) - f(t, y(t))dt \right| \leq \int_{x_0}^x |f(t, Y(t)) - f(t, y(t))|dt$$

לפי תנאי המשפט, f ליפשיץ לפי y ולכן,

$$\int_{x_0}^x |f(t, Y(t)) - f(t, y(t))| dt \leq \int_{x_0}^x K \cdot |Y(t) - y(t)| dt$$

$$\text{נגדיר } g(t) = |Y(t) - y(t)|$$

נשים לב שהפונקציה g רציפה, אי שלילית וקודם הראנו שמתקיים $.g(x) \leq K \cdot \int_{x_0}^x g(t) dt$, اي שילילת בקטע $[x_0 - \varepsilon, x_0 + \varepsilon]$ וקיים $x \geq x_0$ כך $g(x) = 0$. לפי הлемה, $g(t) = |Y(t) - y(t)| = 0$ ולכן:

$$\forall x \geq x_0, Y(x) = y(x)$$

6.1.2 הлемה של גרונוול

תהי g רציפה, אי שלילית בקטע $[x_0 - \varepsilon, x_0 + \varepsilon]$
אם $x \geq x_0$ אז $g(x) = 0$ לכל $x \geq x_0$ כך $\int_{x_0}^x g(t) dt \leq K \cdot \int_{x_0}^x g(t) dt$

הוכחת הлемה:

$$\text{נגדיר } G'(x) = g(x) \geq 0. \text{ ככלומר - } G(x) = \int_{x_0}^x g(t) dt$$

$$G'(x) \leq K \cdot G(x)$$

$$\text{נחלק את שני האגפים ב } e^{Kx}, \text{ נקבל}$$

$$G'(x) \cdot e^{-Kx} \leq K \cdot G(x) \cdot e^{-Kx}$$

נעביר אגפים,

$$(G(x) \cdot e^{-Kx})' = G'(x) \cdot e^{-Kx} - K \cdot G(x) \cdot e^{-Kx} \leq 0$$

כלומר, $G(x) \cdot e^{-Kx}$ בעלת נזרת אי- חיובית ולכן יורדת.

$$\text{לכן, עבור } x \geq x_0 \text{ נקבל}$$

$$G(x) \cdot e^{-Kx} \leq G(x_0) \cdot e^{-Kx_0} \leq 0$$

נשים לב ש- $e^{-Kx} > 0$, לכן נוכל לכפול את האי- שיוויון ולקבל

$$G(x) \leq 0$$

סה"כ,

$$0 \leq g(x) \leq K \cdot G(x) \leq 0 \Rightarrow g(x) = 0$$

קיום נגדיר סדרת פונקציות באופן הבא:

$$\begin{cases} y_0(x) = y_0 \\ y_{n+1}(x) = y_0 + \int_{x_0}^x f(t, y_n(t)) dt \end{cases}$$

שלבי הוכחה:

1. נבנה מלבן $D \subseteq \mathbb{C}$ ש- (x_0, y_0) . נגדיר מלבן מצומצם ע"י a' .

2. נראה שסדרת הפונקציות y_n חסומות במלבן D .

3. נראה התכונות של הסדרה: $y_n \rightarrow y$.

4. נוכחות התכנסות במ"ש ע"י מבחן M של ויירשטראס.

5. נראה שפונקציית הגבול היא פתרון לבעיית התנאי ההתחלתי.

1. נגדיר מלבן סביב הנקודה (x_0, y_0) :

$$S = \{|x - x_0| \leq a\} \times \{|y - y_0| \leq b\} \subseteq D$$

f רציפה ב- S , לכן לפי ויירשטראס, f מקבלת בו מקסימום ונסמן:

מציב את המדר' $y' = f(x, y)$ ונקבל:

$$|y'| \leq M$$

נסתכל על $y_1 - y$:

$$|y_1(x) - y(x)| \leq M|x - x_0| \leq M \cdot a$$

על מנת לא לצאת מהמלבן, $|y_1 - y| \leq b$, נראה שיתקיים

נגדיר מלבן מצומצם ע"י

$$S' = \{|x - x_0| \leq a'\} \times \{|y - y_0| \leq b\} \subseteq D$$

$$a' = \min \left\{ a, \frac{b}{M} \right\}$$

2. **סדרת הפונקציות y_n חסומות במלבן D**

נראה שאם $|y_{n+1} - y_0| \leq b$ או $|x_0 - x| \leq a'$ ו גם $|y_n - y_0| \leq b$ בנסיבות אינדוקציה.

עבור $y_0(x) = y_0$, $n = 0$

נניח ש- y_n ו y_{n+1} עבור $|y_n - y_0| \leq b$

$$|y_{n+1} - y_0| \leq \int_{x_0}^x |f(t, y(t))| dt \leq M(x - x_0) \leq M \cdot a' \leq b$$

סה"כ, הראנו y_n נשארות בתחום המלבן, שכן $f(y_n, t)$ הוא ביוטי מוגדר בתחום הגדרתה של f ונוכל להמשיך בהוכחה.

3. נראה הוכחות של הסדרה: $y_n \rightarrow y$

נמצא חסם על $|y_{n+1} - y_n|$

$$|y_{n+1} - y_n| = \left| \int_{x_0}^x f(t, y_n) - f(t, y_{n-1}) dt \right| \leq \int_{x_0}^x |f(t, y_n) - f(t, y_{n-1})| dt$$

נשתמש בלייפשיציות של f ונקבל,

$$\int_{x_0}^x |f(t, y_n) - f(t, y_{n-1})| dt \leq K \cdot \int_{x_0}^x |y_n - y_{n-1}| dt$$

באיינדוקציה, נראה $|y_{n+1} - y_n| \leq \frac{M \cdot K^n (x - x_0)^{n+1}}{(n+1)!}$

$$|y_1 - y_0| = \left| \int_{x_0}^x f(t, y_0(t)) dt \right| \leq \int_{x_0}^x |f(t, y_0(t))| dt \leq M(x - x_0)$$

נניח עבור n ונראה עבור $n + 1$.

הראנו קודם ש-

$$|y_{n+2} - y_{n+1}| \leq K \cdot \int_{x_0}^x |y_{n+1} - y_n| dt$$

מהנחה האינדוקציה נקבל,

$$\leq K \cdot \frac{M \cdot K^n}{(n+1)!} \int_{x_0}^x (t - x_0)^{n+1} dt = \frac{MK^{n+1}(x - x_0)^{n+2}}{(n+2)!}$$

סימנו. כעת נראה הוכחות של y_n עם הגדרת הגבול לפי קושי.

יהיו $m < n \in \mathbb{N}$.

$$\begin{aligned} |y_n - y_m| &= |(y_n - y_{n-1}) + (y_{n-1} - y_{n-2}) + \dots + (y_{m+1} - y_m)| \\ &\leq |y_n - y_{n-1}| + \dots + |y_{m+1} - y_m| \\ &\leq \sum_{i=m}^{n-1} \frac{M \cdot K^i (x - x_0)^{i+1}}{(i+1)!} < \varepsilon \end{aligned}$$

כאשר המעבר האחרון נובע מכך שהאיבר האחרון הוא זנב של טור מתכנס - לכן, עבור m גדול מספיק, יהיה קטן מ- ε .

סה"כ - הראנו כי קיימים L -גבול סופי.

4. נראה התכונות במ"ש ע"י מבחן M של ויירשטראס

תזכורת - מבחן M

אם (f_n) סדרה של פונקציות בקטע I וקיימת M_n כך ש- $|f_n(x)| \leq M_n$ לכל n .
ובנוסף, אז: $\sum_{n=0}^{\infty} f_n$ מתכנס במידה שווה.

נגיד סדרת פונקציות חדשה:

$$\begin{cases} h_0 = y_0 \\ h_i = y_i - y_{i-1} & i \geq 1 \end{cases}$$

נשים לב,

$$|h_i| = |y_i - y_{i-1}| \leq \frac{M \cdot K^{i-1} (x - x_0)^i}{(i)!} \leq \frac{M \cdot K^{i-1} (a')^i}{(i)!}$$

מתקיים תנאי מבחן M ולכן $\sum_{n=0}^{\infty} h_n$ מתכנס במידה שווה.

ניתן לרשום:

$$y_n = y_0 + (y_1 - y_0) + \dots + (y_n - y_{n-1}) = y_0 + \sum_{n=1}^{\infty} h_n$$

ולכן: $\sum_{n=0}^{\infty} h_n$ מתכנס במ"ש $\iff y_n$ מתכנס במ"ש

5. נראה שפונקציית הגבול היא פתרון לעיית התנאי ההתחלתי

y_n רציפות ו- $y \rightarrow y$ במ"ש, שכן - ממשפט מאינפי 2, פונקציית הגבול y רציפה.

בנוסף, מרציפות f , $f(t, y_n)$ רציפה ובנוסף מתקיים:

$$|f(t, y_n) - f(t, y)| \leq K \cdot |y_n - y| \leq \varepsilon$$

כלומר, $f(t, y_n)$ מתכנסת במ"ש ל- $f(t, y)$.

משפט מאינפי 2, הראנו ש- $y \rightarrow y$ במ"ש, ולכן:

$$\int_{x_0}^x f(t, y_n(t)) dt \xrightarrow{n \rightarrow \infty} \int_{x_0}^x f(t, y(t)) dt$$

סה"כ, פונקציית הגבול, y היא מהצורה:

$$y(x) = y_0 + \int_{x_0}^x f(t, y(t)) dt$$

כלומר, y מקיימת את המשוואה האינטגרלית¹ ורציפה, שכן היא מקיימת את המדר: $y' = f(x, y)$ עם תנאי התחלתי $y(x_0) = y_0$.

¹משוואת אינטגרלית - משוואת מהצורה: $y(x) = y_0 + \int_{x_0}^x f(t, y(t)) dt$

7 הרצאה 7

7.1 דוגמא לשימוש במשפט

עבור המד"ר:

$$y' = \frac{y}{y^2 - x}$$

עם תנאי התחלתי, נראה קיום ויחידות פתרון.

נדרוש $y_0^2 \neq x_0$

נניח מלבד D סביבה $f(x, y) = \frac{y}{y^2 - x}$ שלא "נווגע" ב- $x = y^2$. נרצה להפעיל את המשפט על (x_0, y_0) , תחום D , והנקודה (x_0, y_0) .

נבדוק **שמתקיים תנאי לפישיז** נשים לב ש f גזירה.

התנאי הדרושים מתקיים אם $\frac{\partial f(x, y)}{\partial y}$ חסומה בתחום. (משפט לגרנץ').

נגזר,

$$\frac{\partial f(x, y)}{\partial y} = \frac{y^2 - x - y \cdot 2y}{(y^2 - x)^2} = -\frac{y^2 + x}{(y^2 - x)^2}$$

הנגזרת חסומה כי היא רציפה בתחום סגור (וירשטראס).

8 הרצאה 8

תחת התנאים של משפט הקיום והיחידות נקבל כמה מסקנות.

8.1 עקרון היחידות

תהי (x_0, y_0) נקודה בפנים של D . נניח ש- y_1, y_2 פתרונות למד"ר שנחטכים בתחום. נניח שנחטכים ב- (x_0, y_0) .

אז, הפתרונות חייבים להסכימים בכל D . כלומר - לכל x בתחום -

$$L = \{t < x_0 \mid \forall x \in (t, x_0] : y_1(x) = y_2(x)\}$$

נשים לב ש- L הוא קטע וממשפט קיום ויחידות, L אינו ריק.

ל- L יש 2 אפשרויות:

$$L = (\ell, x_0) \quad .1$$

$$L = [\ell, x_0) \quad .2$$

אבל נשים לב ש- L תמיד אפשרות 2. אם L קטע פתוח אז, y_1 ו- y_2 מסכימים על $\ell > t$, ומרציפות - הן מסכימים גם ב- ℓ , כלומר - בהכרח $L = [\ell, x_0]$.

אם L בשפה של D , סימנו. אחרת, L בפנים של D . בפרט - ℓ נקודה פנימית ב- D .

ממשפט הקיום והיחידות, קיימת סביבה של ℓ כך ש- y_1, y_2 מסכימים בסביבה של ℓ - בסתירה להגדרה של L . לכן, בהכרח ℓ בקצת של D (קיים ויחידות ניתן להפעיל רק בפנים של D).

8.1.1 דוגמא - משואה לוגיסטית

מצאנו את כל הפתרונות ל- $y' = K \cdot y(1 - \frac{y}{2})$

מצאנו פתרונות סינגולריים:

$$\begin{cases} y = 0 \\ y = L \end{cases}$$

טענה: אם פתרון y חותך את 0 $y \equiv 0$ אז $y \equiv 0$.

הסביר: יהי $T \geq 1$. נראה ש- $0 \leq y \leq T$.

נגדיר

$$D = \{[-2T, 2T] \times [-M, M]\}$$

נבחר M מספר כך ש- $(x, y(x))$ נמצא בפנים של D .

$$M = \max_{|t| \leq 2T} |y(t)| + 1$$

y ופתרון האפס נחכמים ב- D . בנוסף, תנאי הליפшиציגות של f מתקיימים:

$$\frac{\partial(K \cdot y(1 - \frac{y}{2}))}{\partial y} = y$$

פונקציה לינארית ב- y

y חסום $\Leftrightarrow$ נזרת חסומה $\Leftrightarrow$ ליפшиציגות

לכן, לפי עיקרונו היחידות: $0 = y(x)$ לכל x בתחום.

8.2 עקרון המשכה

תחת אוטם תנאים של משפט הקיום והיחידות. אם מצאנו פתרון y לבעיית תנאי ההתחלה:

$$\begin{cases} y' = f(x, y) \\ f(x_0) = y_0 \end{cases}$$

אז, ניתן להמשיך אותו עד שנטקע בשפה.

הוכחה נגדיר

$L = \{t < x_0 \mid (t, x_0) \text{ פתרון לבעיית תנאי התחלתי ומוגדר ב-} D\}$ יש פתרון y_t לבעיית תנאי התחלתי ומוגדר ב-

נשים לב, L הוא קטע לא ריק.

אם $y(\ell) = (\ell, x_0)$, אז נוכל להגיד: $L = (\ell, x_0)$.

נראה שגבול זה קיים, ע"י קритריון קושי. לכל $0 < \varepsilon_1, \varepsilon_2$:

$$|y(\ell + \varepsilon_1) - y(\ell + \varepsilon_2)| = \left| \int_{\ell + \varepsilon_1}^{\ell + \varepsilon_2} f(t, y(t)) dt \right| \leq M |\ell + \varepsilon_2 - \ell - \varepsilon_1| = M |\varepsilon_2 - \varepsilon_1|$$

y רציפה, לכן $y(\ell) = y_0 + \int_{x_0}^{\ell} f(t, y(t)) dt$. כמובן - ניתן להמשיך את y לקטע הסגור $[\ell, x_0]$. אם L קטע סגור, נוכל להשתמש שוב בקיום וייחידות בקצתה של L עד שנגיע לשפת D .

8.3 פתרון גלובלי

יהי $\mathbb{R} \times \mathbb{R}$ מלבן סגור אינסופי. תהא בעית תנאי התחלתי:

$$\begin{cases} y' = f(x, y) \\ y(x_0) = y_0 \end{cases}$$

f ליפשיצית ב- D לפי y . אז, קיימם פתרון ייחיד ($y(x)$ למד"ר שמודדר לכל b $a - b \leq x \leq a + b$)

הוכחה נגידיר

$$\begin{cases} y_0(x) = y_0 \\ y_{n+1}(x) = \int_{x_0}^x f(t, y_n(t)) dt \end{cases}$$

הראנו בהוכחה של קיום ויחידות.

8.4 דוגמאות מתי משפט הקיום והיחidot לא עובד

דוגמא 1: אינסוף פתרונות או העדר פתרון בנקודת סינגולריות

$$y' - \frac{y}{x} = x$$

הפתרון למשוואת ההומוגנית הוא: $y(x) = e^{-\int -\frac{1}{t} dt} = e^{ln(x)+c} = x \cdot c$

לכן הפתרון למשוואת הלא הומוגנית הוא: $y(x) = x \cdot (\int x \cdot \frac{1}{x} dx) = x^2 + C$. הפתרון מוגדר ב- $\mathbb{R}$ ופותר את המד"ר בתחום הגדרתו.

נשים לב שעבור $C \in \mathbb{R}$ - הפתרון $y_C = x^2 + C$ פותר את בעית תנאי התחלתי:

$$\begin{cases} y' - \frac{y}{x} = x \\ y(0) = 0 \end{cases}$$

כלומר, קיימים אינסוף פתרונות בעית תנאי התחלתי.

דוגמא 2: עקרון הדבקה ואי-יחידות

$y' = -2\sqrt{y}$, $y \geq 0$ - זו משואה ניתנת להפרדה ואוטונומית.

פתרון אחד הוא $y(x) = (c - x)^2$. גם $y(x) = 0$ הוא פתרון. נשים לב שהתנאי למשפט ליפשיץ לא מתקיים ב- $y = 0$ (הנגזרת של $\sqrt{y}$ שואפת לאינסוף), ולכן אין יחידות.

ניתן להגדיר פתרון חדש על ידי הדבקה של שני הפתרונות. נגידיר:

$$y_c(x) = \begin{cases} (c - x)^2 & x \leq c \\ 0 & x \geq c \end{cases}$$

פונקציה זו גירה ומקיימת את המד"ר. מכאן שדרך הנקודה $(0, 0)$ עוברים אינסוף פתרונות (עבור כל $c \geq 0$).

מסקנה מדוגמה זו היא:

8.4.1 עקרון הבדיקה

נניח שקיים פתרון סינגולרי: $y_0 = y(x)$ בתחום אחד, ופתרון אחד y_2 בתחום השני, ונניח שהתחומים נחכמים בנקודת אחת.
אם הם מסכימים בנקודת החיתוך, ניתן להגדיר פתרון חדש ע"י הדבקת הפתרונות.

דוגמה 3: תחום הגדרה חסום
נתונה המשוואה $y' = -\frac{x}{y}$. זוהי משווה ניתנת להפרדה:

$$yy' = -x \implies \frac{(y^2)'}{2} = -x \implies \frac{y^2}{2} = -\frac{x^2}{2} + C$$

לאחר סידור קיבל משווה מעגל:

$$x^2 + y^2 = 2C$$

לכל $C \geq 0$ קיבל זוג פתרונות $y(x) = \pm\sqrt{2C - x^2}$. הנזרת מתפוצצת כאשר $x \rightarrow \pm\sqrt{2C}$, ולכן לא ניתן להמשיך את הפתרון מעבר לנקודות אלו.

דוגמה 4: התפוצצות בזמן סופי
נתונה המשוואה $y' = y^2$. פתרונה הוא:

$$y(x) = \frac{1}{C-x}$$

(בנוסך קיים פתרון סינגולרי $0 = y$). הפתרון מוגדר עבור $x < C$ או $x > C$.

דוגמה מספרית: נניח $2 = y(1)$. אז $2 = \frac{1}{C-1} \implies C = 1.5$. הפתרון הוא:

$$y(x) = \frac{1}{1.5-x}$$

התחום המksamלי המכיל את $x = 1$ הוא $x < 1.5$. הפתרון שואף לאינסוף ככל שמתקרבים ל-1.5 ("התפוצצות"). זה מראה שמשפט הקיום והיחידות מבטיח קיום **مכוומי** בלבד, ולא גלובלי.

9 הרצאה 9

9.1 המשך דוגמאות

9.1.1 אין לפישיות, אין יחידות בסביבה

$$\begin{cases} y' = y^{\frac{1}{3}} \\ y(0) = 0 \end{cases}$$

נשים לב, כי למורoutes ש- $y^{\frac{1}{3}}$ מוגדרת ב- $x=0$, היא אינה לפישית שם. (אפשר להראות ע"י נגזרת לא רציפה ב- $x=0$ או בעזרת כפל בcmathod).

$$\begin{aligned} \frac{y'}{y^{\frac{1}{3}}} &= 1 \\ \int_0^{y(x)} \frac{dv}{v^{\frac{1}{3}}} &\stackrel{y(t):=v}{=} \int_0^x \frac{y'}{y^{\frac{1}{3}}} dt = \int_0^x dt \\ \frac{3}{2}(y(x))^{\frac{2}{3}} &= x \end{aligned}$$

כלומר, יש 2 פתרונות לביעית התנאי ההתחלתי: $y(x) = \pm \left(\frac{2}{3}x\right)^{\frac{3}{2}}$

נשים לב שקיים גם הפתרון הטריוויאלי: $y=0$.

מצד שני, מצאנו 2 פתרונות נחטכים בתחום שלא מכיל את $x=0$, אז הם יהיו שווים, מעיקרונו היחידות.

9.1.2 או לפישיות, כן יש יחידות בסביבה

$$\begin{cases} y' = y^{\frac{1}{3}} + 1 \\ y(0) = 0 \end{cases}$$

נעביר אגפים ונקבל:

$$\frac{y'}{y^{\frac{1}{3}} + 1} = 1$$

זו משווהה ניתנת להפרדה, כאשר $.h = x^{\frac{1}{3}} + 1$. נסמן H פונקציה קדומה של $\frac{1}{h}$.

$$\begin{aligned} \frac{y'}{y^{\frac{1}{3}} + 1} &= 1 \\ H(y(x)) &= \int_0^x \frac{1}{h(y(t))} dt = \int_0^x 1 dt = x + c \end{aligned}$$

ע"י הפעלת הופכית של H , נקבל: $.y(x) = H^{-1}(x + c)$

מתקיים $0 = y(0) = H^{-1}(c) \Rightarrow c = H(0)$ ולכן:

נשים לב: $y(x) = H^{-1}(x + H(0))$ פתרון יחיד לבעיית התנאי ההתחלתי בסביבת $x = 0$.

9.1.3 דוגמא לשימוש במשפט הפתרון הгалובלי

$$\begin{cases} y' = \tan x \cdot \sin y \\ y(x_0) = y_0 \end{cases}$$

נראה שיש פתרון יחיד שמוגדר ב- $(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2})$.

נרצה להפעיל את משפט הפתרון הгалובלי ב"פס": $(-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}) \times K$ - אבל אסור.

ניקח פס סגור בתחום הפס הפתוח:

$$D = \{x_0 + a \leq x \leq x_0 + b\} \times R$$

כאשר a, b נבחרו כך ש- $0 < b < \frac{\pi}{2} - x_0$, $-a < \frac{\pi}{2} - x_0$

לכן, שימוש משפט הפתרון הгалובלי - יש פתרון יחיד לבעיית התנאי ההתחלתי.

נוודא לפישיות:

$$\frac{\partial(\tan x \cdot \sin y)}{\partial y} = \tan x \cdot \cos y$$

נשים לב, ש- $\tan x$ ו- $\cos y$ חסום גם הוא ולכן - הנדרת לפי y חסומה ולכן, הפונקציה לפישית.

בננה פתרון כללי בפס עצמו, ע"י הדבקה. לכל $x \in (-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2})$ נרchieב את הפס עד שייכיל את x , ואז נגדיר את $y(x)$ לפי המשפט הקיום הгалובלי.

ו מוגדרת היטב שכן אם יש 2 פתרונות שנחטכים בנקודה, אז נפעיל את המשפט על פס סגור שמכיל את נקודת החיתוך.

תזכורת באמצעות משפט פיקרד לינדרוף, הוכחנו שמתקיימים עיקרונות היחידות ועיקרונות המשכה, בתחום בו: f רציפה וליפשיצית מקומית ב- y .

תזכורת

עיקרונות המשכה: בהינתן $D \subseteq K$, $y' = f(x, y)$ כמו בקיום ויחידות. בנוסף, תהא קבוצה קומפקטיבית $K \subseteq D$, כך ש- $x_0, y_0 \in K$. אז, יש פתרון לבעיית התנאי ההתחלתי הנתונה שיצא מ- K (יצא גם משמאלי x_0 וגם מימני x_0).

10.1 חקירה אינטואיטיבית של מד"ר

היום, נדבר על $y' = f(y)$ במקרה בו f ליפשיצית מקומית.

תזכורת אם α מספר כך ש- $y = f(\alpha) = 0$ או $y = f(\alpha) = 0$ פתרון ל- $y' = f(y)$. נקרא לו סינגולרי.

10.1.1 משפט

יהיו $\beta < \alpha$ שני פתרונות סינגולריים עוקבים, המקיימים:

$$\forall \gamma \in (\alpha, \beta) : f(\gamma) \neq 0 \quad \text{וכן} \quad f(\alpha) = f(\beta) = 0$$

יהי $y(x)$ הפתרון לבעיית ההתחלתה:

$$\begin{cases} y' = f(y) \\ y(x_0) = y_0 \end{cases}$$

כאשר $y_0 \in (\alpha, \beta)$. אז מתקיימים:

1. הפתרון $y(x)$ מוגדר לכל $x \in \mathbb{R}$.

2. הfonקציה $y(x)$ מונוטונית ממש (עולה או יורדת בהתאם לסימן של f בתחום).

3. y מקבל כל ערך בין α ל- β .

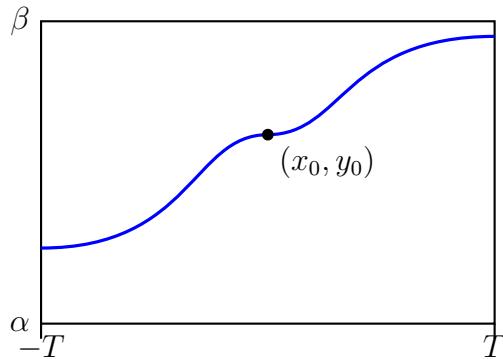
□ אם y עולה (כאשר $f(y) > 0$ בתחום):

$$\lim_{x \rightarrow \infty} y(x) = \beta, \quad \lim_{x \rightarrow -\infty} y(x) = \alpha$$

□ אם y יורדת (כאשר $f(y) < 0$ בתחום):

$$\lim_{x \rightarrow \infty} y(x) = \alpha, \quad \lim_{x \rightarrow -\infty} y(x) = \beta$$

הוכחה נבחן שקיימים y פתרון לבעיית תנאי ההתחלה. הפתרון לא חותך את $y = \beta$ או $y < \beta$ עבור x בתחום ההגדרה. למה מוגדר ב- $\mathbb{R}$? כדי להראות שמדובר עבור $T \leq |x|$ לכל T , השתמש בעיקרו המשכה:

נקח מלבן $K = [-T, T] \times [\alpha, \beta]$. הפתרון יוצא מהמלבן הקומפקטי - אבל לא מהצלע העליונה או מהצלע התחתונה - לכן יוצאה מהצדדים ומוגדר בפרט ל- $|x| \leq T$.

למה y מונוטונית? כי $y' = f(y)$ בין α ל- β , f מקבלת סימן קבוע בקטע, לכן אם f מקבלת סימן חיובי אז y עולה ממש. בהתאם גם עבור סימן שלילי.

נותר חלק 3:

לשם הפשטות, נניח y עולה ממש. לכן הגבול $\lim_{x \rightarrow \infty} y(x)$ קיים וסופי. נסמן אותו ב- L .

נניח בשליליה: $\beta < L$. בפרא - $y' = f(y) \rightarrow f(L) > 0$. זה גורר y לא חסומה ולכן סטירה. לכן $\beta = L$. למה y לא חסומה?

$$\begin{aligned} y(x) - y(x_1) &= \int_{x_1}^x y'(t) dt \\ &\geq \int_{x_1}^x \frac{f(L)}{2} dt \xrightarrow{x \rightarrow \infty} \infty \end{aligned}$$

כאשר השתמשנו בכך שאם $0 < x \leq x_1$ יש $y'(x) = f(L) > 0$ לכל x .

בדומה, $\alpha < L_2$ למה? אחרת נקרה גבול $L_2 < \alpha$ ממשיך כמו קודם ונסיים.

10.2 משפט משלים

שוב, f ליפשיצית מקומית. נניח $\alpha = y$ פתרון סינגולרי מקסימלי. לביעית התנאי ההתחלה יש פתרון עם התכונות הבאות:

1. מונוטוני ממש

2. מקבל את כל הערכים (α, ∞)

3. אם y עולה אז תחום ההגדרה הוא $(-\infty, x_+)$ עבור $x_+ = x_0 + \int_{y_0}^{\infty} \frac{1}{f(t)} dt$ או ∞ ואם האינטגרל מתבדר.

הוכחה קיימים 2 מקרים:

$$x > \alpha \text{ ו } f(x) > 0 .1$$

$$x > \alpha \text{ ו } f(x) < 0 .2$$

nocich תחת מקרה 1.

למה מונוטוני ממש? כי $y' = f'(y)$ (לפי עיקרונו היחידות, y לא חותך את $\alpha = y$), לכן y נשאר מעל α לאורך תחום ההגדרה.

למה y מקבל את כל הערכים - (α, ∞) ? נסתכל על הגבול $\lim_{x \rightarrow -\infty} y(x) = L$. אם $L = \alpha$ סיימנו. אחרת, נניח בsvilleה כי $\alpha > L$ אז y מתנהגת כמו פונקציה לינארית ב- $-\infty$.

$$f(y(x)) \rightarrow f(L) > 0$$

מכאן:

$$\begin{aligned} y(x) - y(x_1) &= \int_{x_1}^x f(t) dt \\ &\geq \int_{x_1}^x \frac{f(L)}{2} dt \xrightarrow{x \rightarrow -\infty} -\infty \end{aligned}$$

כאשר השתמשנו בכך שקיים $x_1 < x$ כך ש- $f(x) \geq \frac{f(L)}{2}$.

תחום הגדרה: ומה הפתרון ניתן להמשך עד ∞ ? כי נוכל להפעיל עיקרון המשכה על $K = [-T, x_0]$ לכל $T > \alpha, y_T$.

nocich את 3: בשביל x_+ נפריד משתנים:

$$\begin{aligned} y' &= f(y) \\ \frac{y'}{f(y)} &= 1 \\ \int_{y_0}^{y(x)} \frac{dV}{f(V)} &\stackrel{V=y(t)}{=} \int_{x_0}^x \frac{y'}{f(y)} dt = \int_{x_0}^x dt = x - x_0 \end{aligned}$$

כasher $x \rightarrow x_+$ משמאלי, אז $y(x)$ שואף לאינסוף. נשייף את x ל- x_+ משמאלי במשוואה שקיבliśmy:

$$x_0 + \int_{y_0}^{y(x)} \frac{dV}{f(V)} = x$$

$$x_0 + \int_{y_0}^{\infty} \frac{dV}{f(V)} = x_+$$

10.3 גדרות

נסתכל על $y' = f(x, y)$ כאשר f רציפה בתחום D וליפשיצית מקומית.

גדר תחתית

פונקציה $\alpha : I \rightarrow \mathbb{R}$ גזירה נראית **גדר תחתית** של המד"ר אם:

$$\forall x \in I - \text{כל } x \in I \text{ קטע פתוח. } \alpha'(x) < f(x, \alpha(x))$$

גדר עילית

פונקציה $\alpha : I \rightarrow \mathbb{R}$ גזירה נראית **גדר עילית** של המד"ר אם:

$$\forall x \in I - \text{כל } x \in I \text{ קטע פתוח. } \alpha'(x) > f(x, \alpha(x))$$

10.3.1 משפט הגדר

נסתכל על פתרון y לבעיית התנאי ההתחלתי.

$$D = \{(x, y) \in \mathbb{R}^2 \mid x \in I, y(x) > \alpha(x) \text{ רציפה וליפשיצית מקומית ב-} \} \\ \text{או } (x, y) \in D \text{ אם } x \in I \cap [x_0, \infty) \text{ ו } y(x) > \alpha(x), \text{ לכל } y(x) > \alpha(x)$$

הוכחה נסתכל על $g(x) = y(x) - \alpha(x)$. נניח בשלילה שהמשפט לא נכון.

$g(x_0) > 0$ אבל יש $x < x_0$ כך ש- $0 < g(x) \leq 0$. ניקח x מינימלי שקיימים $0 < g(x) \leq 0$.

נסתכל על שיפוע g בנקודת x .

$$g'(x) = y'(x) - \alpha'(x) > f(x, y(x)) - f(x, \alpha(x)) = 0$$

כאשר $y(x) = \alpha(x)$ בנקודת x כי היא מינימלית.

$$\text{מצד שני, } 0 < g'(x) = \lim_{h \rightarrow 0^-} \frac{g(x+h) - g(x)}{h} \leq 0 \text{ מכיוון ש-} 0 < h < 0$$

סה"כ הגיענו ל- $0 < g'(x) \leq 0$ - סתירה! לכן המשפט נכון.

עיקרונו כלל: אפשר למצוא גדרות ע"י איזוקלינות.

איזוקלינות

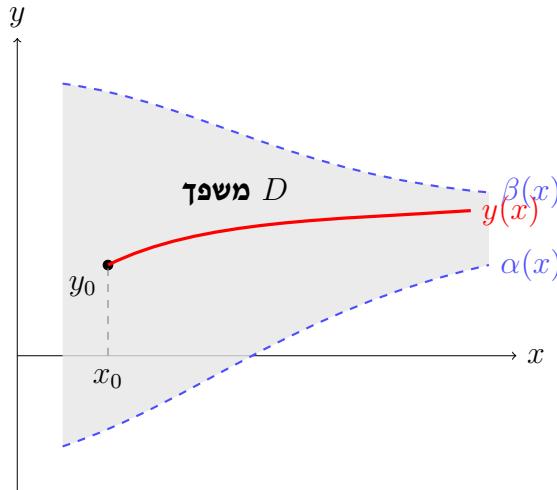
$$\text{בהתן מ"ר } f(x, y) = k, \text{ זה אומר הנקודות המקיימים}$$

10.3.2 מסקנה - משפט המשפט

נניח $y' = f(x, y)$ מד"ר עם α גדר תחתית ו- β גדר עילית.
אם f ליפשיצית מקומיות ב- y בתחום

$$D = \{(x, y) \mid x \in I, \alpha(x) < y(x) < \beta(x)\}$$

אז, הפתרו y לביעית התנאי ההתחלתי מקיים: $\alpha(x) < y(x) < \beta(x)$ בתחום ההגדרה.

10.4 דוגמאות

דוגמה 1

$$y' = x^4 - y^4 = f(x, y)$$

נשים לב ש- f רציפה וליפשיצית.

דוגמא לגדר עילית: $\beta(x) = x$. נראה שזו אכן גדר עילית:

$$x^4 - (\beta(x))^4 = x^4 - x^4 = 0 < 1 = \beta'(x)$$

דוגמא לגדר תחתית: $\alpha(x) = 0$. נראה שזו גדר תחתית:

$$x^4 - (\alpha(x))^4 = x^4 > 0 = \alpha'(x)$$

דוגמה 2

$$y' = y^2 - x = f(x, y)$$

דוגמא לגדר עילית: $\beta(x) = -\sqrt{x-1}$

דוגמא לגדר תחתית: $\alpha(x) = -\sqrt{x+1}$

11 הרצאה 11

11.1 כמה השלכות על משוואות אוטונומיות

11.1.1 טענה

יהא y פתרון לבעיית התנאי ההתחלתי:

$$\begin{cases} f' = f(y) \\ y(x_0) = y_0 \end{cases}$$

ובוור α, β פתרונות סינגולריים עוקבים המקיימים: $f(\alpha) = f(\beta) = 0$ מתקיים:

$$y_0 \in (\alpha, \beta)$$

אז, קיימת נקודה x_1 כך ש-

הערה: לפחות x_1 תהיה נקודת פיתול.

הוכחה y מקיים $y' = f(y)$. נגזר את 2 האגפים:

$$y'' = y' \cdot f'(y)$$

נרצה להראות שקיים x_1 כך ש- $y''(x_1) = 0$. אכן, לפי משפט רול - $f'(\alpha) = f'(\beta) = 0$ ולכן קיימים γ ו- x_1 כך ש- $\alpha < \gamma < x_1 < \beta$.

נרצה: $y(x_1) = \gamma$. נשים לב שהוכחנו ש- y מקבל את כל הערכים בין α ל- β שכן בהכרח קיים x_1 כזה. $\square$

ראינו בתחילת הסמסטר: אם y פתרון למשואה אוטונומית $y' = f(y)$, אז גם $y(x+c)$ פתרון לכל $\mathbb{R}$

11.1.2 טענה

תהי $y' = f(y)$ משואה אוטונומית, f ליפשיצית מקומית ב- $\mathbb{R}$.
נניח שקיים 2 פתרונות: x_1, x_2 ו- y_1, y_2 כך ש- $y_1(x_1) = y_2(x_2)$. אז:

$$x \text{ לכל } , y_1(x + x_1 - x_2) = y_2(x)$$

הוכחה נסמן $(c := x_1 - x_2)$. (c מושפט שראינו).
נשים לב ש- $\tilde{y} = y_1(x + x_1 - x_2)$ מושפט למד"ר. (משפט שראינו: $y_1(x_1) = y_2(x_2)$).

$$\tilde{y}(x_2) = y_1(x_2 + x_1 - x_2) = y_1(x_1) \underset{\text{הגדלה}}{=} y_2(x_2)$$

לכן, מעירקון היחידות - $\tilde{y} = y_2$ לכל x . $\square$

נוסיף שכולול למשפט הגדר:

11.1.3 שכולול למשפט הגדר

יהא y פתרון לבעיית התנאי ההתחלתי :

$$\begin{cases} f' = f(y) \\ y(x_0) = y_0 \end{cases}$$

תהי α כמו במשפט הגדר. נניח שמתקיים:

$$\alpha(x_0) \geq y(x_0)$$

אם מתקיימים תנאי משפט הקיום והיחידות ב - $\{ (x, y) \mid x \in I, y(x) \leq \alpha(x) \}$ אז, לכל $x \in I$ עבورو הפתרונות מוגדרים:

$$\forall x > x_0, \quad y(x) < \alpha(x)$$

הוכחה אם $\alpha(x_0) = y(x_0)$ - סימנו (משפט הגדר). אחרת, נניח $\alpha(x_0) > y(x_0)$. נניח $g(x) = \alpha(x) - y(x)$ מקיימת:

$$\begin{aligned} g'(x_0) &= \alpha'(x_0) - y'(x_0) >_{\text{גד' עליית}} f(x_0, \alpha(x_0)) - f(x_0, y(x_0)) &=_{y(x_0)=\alpha(x_0)} 0 \\ g(x_0) &= \alpha(x_0) - y(x_0) = 0 \end{aligned}$$

מסקנה: יש סביבה $(x_0, x_0 + \varepsilon)$ בה g חיובית, כלומר, לכל y ב- $(x_0, x_0 + \varepsilon)$ מתקיים $y < \alpha$.

נפעיל את משפט הגדר על הסדרה:

$$x_n = x_0 + \frac{\varepsilon}{n}$$

נובע: $x > x_0$ עבור $x_n \geq x$. אם נשאיר את $n \rightarrow \infty$ נקבל: $y(x) < \alpha(x)$.

□

נרחיב על משפט הפוך למשפט המשפט.

11.1.4 משפט המשפט ההפוך - "קולן"

קולן - Diffuser
(הגדר התחלתית מעל הגדר העילית)

אם $\beta > \alpha$ מ"ר, β גדר תחתית, α גדר עילית. מתקאים: α

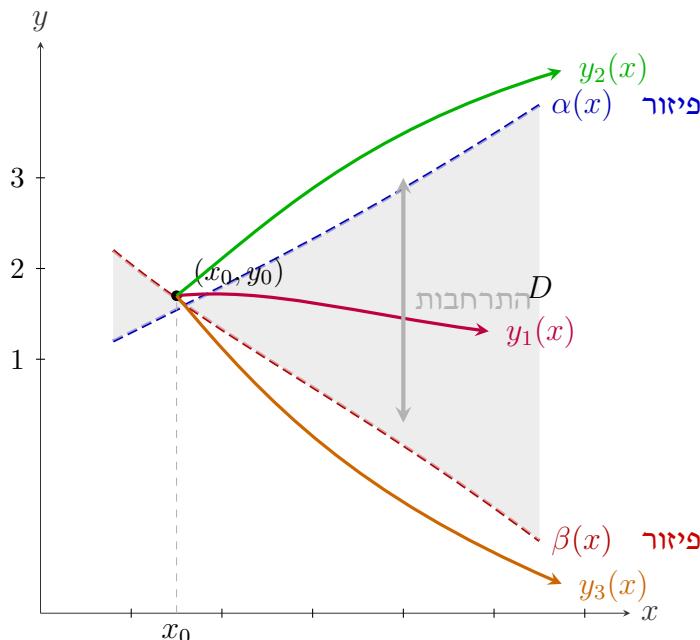
ונגיד משפט ההפוך:

$$D := \{(x, y) \mid x \in I, \quad \alpha(x) < y(x) < \beta(x)\}$$

אם מתקאים קיום ויחידות ב- D , אז:

1. יש פתרון למ"ר שנמצא בתחום $D - D$ לכל $x \in I$ ($x, y(x)) \in D - D$.

2. נניח $I = [a, \infty)$. אז $\frac{\partial f}{\partial y} \geq 0$ ואם $\beta - \alpha \rightarrow 0$ $x \rightarrow \infty$ הינו ייחיד.

הוכחה נתיחה בסעיף 2:

נניח בשילhouette שיש זוג פתרונות y_1, y_2 ש모וגדרת לכל $x \geq a$, פותרים את המ"ר ונשארים בתחום $D - D$ המשפט הההפוך.

ונגיד את פונקציית ההפרש: $g = y_1 - y_2$. נשים לב שמתקיים:

$$0 \xleftarrow[x \rightarrow \infty]{} \alpha - \beta < y_1 - y_2 < \beta - \alpha \xrightarrow[x \rightarrow \infty]{} 0$$

לכן לפי סנדוויץ', $0 \xrightarrow[x \rightarrow \infty]{} g$. נגזר את g :

$$g' = f(x, y_1) - f(x, y_2)$$

מעקרונו היחידות: y_1, y_2 לא נחתכים, לכן g בעלת סימן קבוע. בה"כ: $g > 0$ לכל $a \leq x$. כלומר -

$$g' = \int_{y_1(x)}^{y_2(x)} \frac{\partial}{\partial y} f(x, t) dt \geq 0$$

מסקנה: g עולה ממש ויש לה גבול, לכן מתכנסת לסופרים שלה - $\sup y_1 - y_2$ בסתירה להנחה שלנו.

□